

Döviz Kuru Oynaklığının Turizm Sektörüne Etkileri: Türkiye Örneği (2002 – 2011)

The Effects of Exchange Rate Volatility to the Tourism Sector: The Case of Turkey (2002 – 2011)

Yrd. Doç. Dr. Vahdet KAYA
Akdeniz Üniversitesi
Alanya İşletme Fakültesi
E-posta: vahdetkaya@akdeniz.edu.tr

Öğr. Gör. Serap ÇAKIR ÇÖMLEKÇİ
Düzce Üniversitesi
Akçakoca Meslek Yüksekokulu
E-posta: serapcomlekci@duzce.edu.tr

Özet

Turizm sektörü ülkeler açısından önemli bir istihdam aracı olmasının yanında işsizliğin azaltılmasında, bölgesel kalkınma ve döviz gelirlerinin artırılmasını sağlayarak cari işlemler dengesi üzerinde önemli etkileri bulunan bir sektördür. Dünyada dalgalı kur rejimlerinin yaygınlaşması ve yaşanan global krizler sonucunda döviz kuru oynaklığının artması ekonomi üzerinde önemli etkilere yol açmış, bu ise döviz kuru oynaklığının ekonomik etkilerinin yaygın biçimde tartışılmasına neden olmuştur. Turizm sektörü döviz kurlarından yoğun biçimde etkilenmesine rağmen döviz kuru oynaklığının turizm gelirlerine etkileri konusunda sınırlı sayıda çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada Çoklu doğrusal regresyon yöntemi kullanılarak 2002:01-2011:12 aralığında EURO/TL döviz kurundaki oynaklığın Türkiye'nin turizm gelirlerine etkileri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Döviz kuru, döviz kuru oynaklığı, turizm,

Abstract

The tourism sector is an important tool of employment for countries. It also has significant impacts on the current account balance in reducing unemployment, providing regional development and increase in foreign exchange revenues. The worldwide increase in the exchange rate volatility as a result of the spread of floating exchange rate regimes and the global crises has caused significant effects on the economy. That has led to widespread discussions about the economic effects of the exchange rate volatility. Although the tourism sector is highly effected by the exchange rates, there is a limited number of studies on the effects of the exchange rate volatility in the tourism revenues. In this study, using the method of Multiple linear regression, in the range of 2002: 01-2011: 12, the effects of EURO/TL exchange rate volatility on Turkey's tourism revenue are analyzed.

Key Words: Exchange rate, exchange rate volatility, tourism.

---

1. Giriş

Küresel istihdamın %7,6'sını karşılayan turizm sektörü 2009 yılı itibari ile dünya GSYİH'sinin %9,4'ünü oluşturmaktadır. 2008 yılında yaşanan global ekonomik kriz sonucunda temmuz ayında 140 ABD doları fiyata ulaşan petrolün varil fiyatı 2008 yılı sonunda 34 dolara kadar düşmüştür. Bu süreçte yüksek fiyattan alım anlaşması yapan firmalar fiyatların düşmesi ile zarara uğramıştır. Petrol fiyatları ve döviz kurlarında dalgalanma firmaların zarar etmemek için ileriye yönelik alım anlaşmaları yapmasını engellemekte bu ise şirketlerin maliyet artışlarını müşterilerine yansıtmasına neden olmaktadır. Bu ise dünya turizminin büyümesine negatif etki yapmıştır. 2008 öncesi dört yıllık dönemde ortalama %3,6 oranında büyüme sağlayan sektörün büyüme oranı 2008 yılında %1'e 2009 yılında ise -%3,5'e düşmüştür (TÜROFED, 2011).

Bretton Woods sisteminin yıkılması sonrası ülkelerin yaygın biçimde esnek döviz kuru rejimlerini tercih etmeleri bu rejimlerin ekonomik etkilerinin literatürde yaygın olarak tartışılmasına neden olmuştur. Obstfeld ve Rogoff döviz kuru oynaklığının ekonomik etkilerinin dolaylı ve dolaysız yolla gerçekleşebileceğini savunmaktadırlar. Dolaylı yolda tüketicilerin tüketim harcamaları ile ilgili belirsizlik etkili olurken, dolaysız yolda firmaların fiyatlandırma sürecinde döviz kuru oynaklığını bir risk olarak değerlendirip, fiyata bu riski ortadan kaldıracak risk primi eklemeleri etkili olmaktadır (Giannellis ve Papadopoulos, 2011: 39-40).

Ülkelerin turizm talebine etki eden unsurların başında alt yapı ve rekabetçi fiyatlar gelmektedir (Phakdisoth ve Kim, 2007). Bununla beraber ülkelerin turist sayılarının ve turizm gelirlerinin artmasında döviz kuru önemli bir rol oynamaktadır (Greenwood, 2007). Turistik ürün fiyatlarının belirlenmesinde döviz kuru önemli olduğu kadar, döviz kuru oynaklığının da önemli olduğu düşünülmektedir. Bununla beraber döviz kuru oynaklığının dış ticaret, yabancı yatırımlar ve ekonomik büyüme üzerindeki etkileri konusunda çok sayıda çalışma yapılmış olmasına rağmen dış ticaret gibi döviz kurlarının fiyatlandırma konusunda önemli olduğu bir sektör olan turizm sektöründe bu konuda yapılmış olan çalışma sayısı sınırlıdır. Bu nedenlerden dolayı bu çalışmada Döviz kuru oynaklığının Türkiye'nin turizmine etkileri incelenmiştir. Çalışmada 2002:01-2011:12 dönemleri arasındaki aylık veriler kullanılmıştır.

2. Literatür Taraması

Koentegrasyon ve hata düzeltme modeli kullanarak yaptıkları çalışmada Kadir ve Karim (2009) ABD ve İngiltere'den Malezya'ya gelen turist sayısı ile menşe ülkenin reel GSYİH'sı, rakip ülkelerdeki turizm fiyatları, Asya finansal krizi kukla değişkeni, "Malaysia... Truly Asia" reklam kampanyası kukla değişkeni, SARs hastalığı kukla değişkeni, 11 Eylül 2001 terör saldırıları kukla değişkeni arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmacılar yaptıkları koentegrasyon analizi sonucunda Malezya'ya gelen turist sayısının belirlenen bu değişkenlerle uzun dönemde ilişkili olduğu sonucuna varmışlardır. Hata düzeltme modeli ile elde ettikleri sonuçta ise menşe ülkenin gelirinin gelen turist sayısı üzerinde pozitif etkisi bulunduğunu ve bu etkinin iki ülke içinde 0 ile 1 arasında elde edilmesinin Malezya'ya olan turizm talebinin ABD ve İngiltere için normal bir ihtiyaç olduğunu gösterdiğini belirlemişlerdir. Ayrıca Malezya'nın Turizm fiyatlarının ise turist sayısı ile negatif ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Chang ve McAleer (2012) Tayvan'a Amerika Birleşik devletleri Japonya ve Dünyanın tamamından günlük ve haftalık olarak gelen turist sayısı ile dünya fiyatları, Yen/Yeni Tayvan doları ve Amerikan Doları/Yeni Tayvan doları kurları arasındaki ilişkiyi 1 Ocak 1990 ile 31 Aralık 2008 tarihleri arasında incelemişlerdir. HAR, GARCH, GJR ve EGARCH modellerini kullanan araştırmacılar çalışma sonucunda fiyat ve fiyat oynaklığının turist sayısı üzerinde etkilerinin farklılaştığını tespit etmişlerdir. Döviz kurları ile turist sayısı arasında negatif ilişki bulunurken; döviz kuru oynaklığı ile turist sayısı arasındaki ilişki turist geldiği ülkeye bağlı olarak negatif veya pozitif olabilmektedir.

Webber (2001) çalışmasında, 1983-1997 yılları arasında Avustralyalı turistlerin uzun dönem turizm taleplerine etki eden tercih değişkenlerin belirlenmesini amaçlamıştır. Çalışma sonucunda ise döviz kurunun değişimi uzun dönem turizm talebi üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu, reel harcanabilir gelir ve ikame fiyatlarının ise turizm talebine uzun vadede inelastik etkileri olduğu belirlenmiştir. Ledesma ve Gallego (2007) ise çalışmalarında döviz kuru düzenlemelerinin uluslar arası turizm üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Ayrıca turizmin ortak para birimi ve uluslar arası ticaret üzerindeki etkisini de ele almışlardır. Çalışma sonucunda uluslar arası turizm gelirlerinin, ortak para biriminin tahmini etkisini açıklamaya yardımcı olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Yazarlar, ayrıca daha az esnek olan döviz kurlarının, turizm akımlarını ve gelirlerini teşvik ettiğini savunmaktadırlar.

Aktaş (2005) ileri doğru değişken seçme tekniğiyle yapmış olduğu çalışmasında, turizm gelirini etkileyen en önemli değişkenlerin, turist sayısı ve seyahat acentesi sayısı olduğunu belirlemiştir. Eilat ve Einav (2004) uluslararası turizme etki eden unsurları inceledikleri çalışmalarında, politik riskin turizm açısından çok önemli olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bununla beraber yazarlar, turizm talep açısından elastik olması nedeni ile döviz kurunun ve döviz kuru oynaklığının önemli bir belirleyici olduğunu vurgulamışlardır.

Hamadeh ve Khoueiri (2012), Lübnan turizmi için yaptıkları talep tahmininde Avrupa ülkelerinden, Arap ülkelerinden ve diğer dünya ülkelerinden gelen turizm talebi ile dolar/Euro kuru ve finansal krizler arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Bununla beraber Lübnan fiyat endeksi ile turizm talebi arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Alalaya (2010), 1976-2008 yılları arasında Ürdün'de turizm gelirlerini etkileyen değişkenler arasındaki kısa dönemli ve uzun dönemli ilişkiyi Engle-Granger ve Johansen – Juselius eş bütünleşme yöntemleri ile incelememiştir. Ayrıca kısa dönem ve uzun dönem döviz kuru dalgalanmasının etkisini tespit etmek için ARCH ve GARCH yöntemlerini kullanmıştır. Yazar çalışma sonucunda turizm gelirleri ve enflasyon ile döviz kuru arasında uzun dönemli ilişkinin olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Çelik ve Topbaş (2011) çalışmalarında, Türkiye'ye gelen turist sayısını, turizm sektörüne olan talebi temsil eden bağımlı bir değişken olarak ele almış ve 1990-2010 dönemleri arasında döviz kurları ve EGARCH yöntemi kullanarak belirledikleri döviz kurlarındaki oynaklık ile olan ilişkisini irdelenmişlerdir. Yazarlar, gelen turist sayısı ile döviz kuru ve döviz kuru oynaklığı arasında istatistiksel olarak uzun dönemli anlamlı bir ilişki tespit etmişlerdir.

3. Araştırmanın Yöntemi

Döviz kuru oynaklığının Türkiye'nin turizm gelirlerine etkisinin incelendiği çalışmada 2002:01- 2011:12 arasındaki dönemi kapsayan aylık veriler kullanılmıştır. Yapılan literatür çalışması sonucu, turizm gelirlerinin bağımlı değişken, gelişmiş ülkeler sanayi endeksi, turizm nispi fiyatları, döviz kuru oynaklığı bağımsız değişken olarak belirlenmiştir. Ayrıca çalışmada kullanılacak modele 2008 küresel ekonomik krizi kukla değişken olarak ilave edilmiştir. Çalışmada kullanılacak nihai model aşağıdaki şekilde belirlenmiştir.

$$\ln TG_t = \beta_0 + \beta_1(\ln Y_t) + \beta_2(\ln P_t) + \beta_3(K) + \beta_4(V_t) + \varepsilon_t$$

- TG_t**: Yabancı vatandaşların Türkiye'de yaptıkları aylık harcamaları (seri hareketli ortalama yöntemi ile mevsimsellikten arındırılmıştır),
Y_t: Reel dış gelirin göstergesi olan IMF tarafından hesaplanan gelişmiş ülkeler sanayi üretim endeksini,
PR_t: Turizm Nispi fiyatlarını,
V_t: Döviz kurundaki oynaklığı,
K: Kukla değişken (2008 Global ekonomik krizini (bu değişken 2008 ve 2009 yılları için 1 Diğer yıllar için 0 değerini almaktadır)
ε_t Hata terimi

Turizm nispi fiyatları hesaplanırken ise Kadir ve Karim (2009)'in kullandığı yöntem takip edilerek aşağıdaki şekilde hesaplanmıştır.

$$PR_{it} = \frac{CPI_{it} / ER_{ijt}}{CPI_{jt}}$$

- PR_{it}**: Türkiye'nin nispi turizm fiyatlarını,
CPI_{it}: Türkiye'nin tüketici fiyat endeksini,
ER_{ijt}: EURO/TL döviz kurunu,
CPI_{jt}: Avrupa Birliği Tüketici fiyat endeksini belirtmektedir.

Ayrıca çalışmada döviz kuru oynaklığı literatürde sıklıkla kullanılan bir yöntem olan döviz kurlarındaki değişim oranının standart sapmasının dört dönemli hareketli ortalaması alınarak aşağıdaki şekilde hesaplanmıştır.

$$V_t = \left[(1/m) \sum_{i=1}^m (\ln Q_{t+i-1} - \ln Q_{t+i-2})^2 \right]^{1/2}$$

Burada m hareketli ortalamasının derecesinin göstermektedir. Çalışmada m değeri dört olarak alınmıştır. Q ise döviz kurunu belirtmektedir. Çalışmada kur değerleri olarak dönem sonu değerleri alınmıştır. TÜROFED (2011) raporuna göre 2010 yılında Türkiye'ye gelen turistlerin %58,05'i Avrupa ülkelerinden, %21,22'ü BDT ülkelerinden, %6,59'u Ortadoğu/Arap ülkelerinden %8,17'si Asya ülkelerinden, %3,24'ü Amerika'dan, geri kalan kısmı ise diğer ülkelerden gelmektedir. Ülkeye gelen turistlerin büyük çoğunluğunun Avrupa ülkelerinden gelmesi nedeni ile döviz kuru oynaklığının hesaplanmasında EURO/TL kurları baz alınmıştır.

- Çalışmada analizler çoklu doğrusal regresyon modeli kullanılarak yapılmıştır. Tarı (2010), Çoklu doğrusal regresyon analizinin temel varsayımlarını;
- a) Hata terimleri arasında bir ilişki bulunmaması (otokorelasyon),
  - b) Bağımsız değişkenlerin birbiri arasında ilişki bulunması (çoklu doğrusallık)
  - c) Hata terimlerinin sabit varyansa sahip olması (Sabit varyans – homoscedasticity)
  - d) Hata terimlerinin normal dağılması
  - e) Bağımsız değişkenin tesadüfi değişken olmaması
  - f) Hata terimlerinin ortalamasının sıfır olması
  - g) Hata teriminin stokastik bir değişken olması
  - h) Bağımsız değişkenin ölçümünde hata yapılmamış olması
  - i) Modelin doğru kurulmuş olması

olarak sıralamıştır. Bu varsayımlardan geçerliliği test edilebilen Otokorelasyon, Çoklu doğrusallık ve Sabit varyans test edilmiştir. Çalışmada aylık veriler kullanıldığından dolayı otokorelasyonun tespiti amacı ile on iki dönem gecikmeli Breusch-Gofrey (Legrange çarpanı-LM) testi uygulanmıştır. Çoklu doğrusallığın testinde ise VIF (Variance Inflation Factor) testi uygulanmıştır. Tarı (2010) VIF değerinin 5'in üzerinde olmasının modelde çoklu doğrusallığın göstergesi olduğunu belirtmektedir. Ayrıca değişen varyansın tespiti amacı ile çalışmada White değişen varyans testi yapılmıştır.

Ocak 2002 ile Aralık 2011 dönemlerini kapsayan Turizm gelirleri veri seti TUIK internet sitesinden, Sanayi üretim endeksi, Tüketici fiyat endeksleri ve döviz kuru verileri ise IMF/IFS internet sitesinden elde edilmiştir. Modelde Reel dış gelirin katsayısı olan β_1 değerinin pozitif ve Turizm Nispi fiyatlarının katsayısı olan β_2 değerinin negatif olması; Kriz değişkeninin katsayısı olan β_3 'ün Türkiye'nin turizm talebinin esnekliği ve turistik mal ve hizmet arz eden işletmelerin kriz karşısındaki tavrı doğrultusunda pozitif veya negatif olması ve döviz kuru oynaklığı değişkeninin katsayısı olan β_4 değerinin negatif olması beklenmektedir.

Tablo-1: Turizm Geliri Çoklu Doğrusal Regresyon Modeli Çıktısı

Bağımsız Değişkenler	Katsayı	T-istatistik	Olasılık
LN _Y	0.612052	2.082159	0.0396
LN _P	-0.172200	-1.177385	0.2416
KRIZ	0.216584	2.910497	0.0044
VOL	-2.396001	-3.232130	0.0016
C	2.890975	2.200386	0.0299
R-kare	0.261285	F-istatistik (Olasılık)	0.000001
F-istatistik	9.815216	Durbin-Watson İstatistik	0.205734
Değişen varyans Testi: White			
F-statistic	4.902870	Prob. F(13,102)	0.0000
Obs*R-squared	44.60992	Prob. Chi-Square(13)	0.0000
Scaled explained SS	59.47482	Prob. Chi-Square(13)	0.0000
Breusch-Godfrey Ardışık Bağımlılık LM Testi:			
F-statistic	41.99587	Prob. F(12,99)	0.0000
Obs*R-squared	96.95366	Prob. Chi-Square(12)	0.0000
VIF Testi			
Bağımsız Değişkenler		Centered VIF	
LN _Y		1.048185	
LN _P		1.904066	
KRIZ		1.796602	
VOL		1.163152	

Modelde değişen varyansın varlığını test etmek amacı ile yapılan White testi sonucunda modelde değişen varyansa rastlanmıştır ($p < 0,05$). Değişen varyansın düzeltilmesi amacı ile White (1980) metodolojisi ile değişen varyansla tutarlı standart hata ve kovaryansları tahmin edilmiştir. VIF testi sonucuna göre modelde çoklu doğrusal bağlantı olmadığı sonucuna varılmıştır ($VIF < 5$). Modelde oto korelasyonu test etmek amacı ile Breusch-Gofrey (LM) testi on iki dönem gecikmeli olarak uygulanmıştır. Breusch-Gofrey (LM) testi sonucunda modelde oto korelasyon bulunduğu tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Oto korelasyonun ortadan kaldırılmasında kullanılan yöntemlerden biri olan AR teriminin eklenmesi yöntemi kullanılarak modele AR(1), AR(11) ve AR(12) terimleri eklenmiş, model,

$$\ln TG_t = \beta_0 + \beta_1(\ln Y_t) + \beta_2(\ln P_t) + \beta_3(K) + \beta_4(V_t) + AR(1) + AR(11) + AR(12) + \varepsilon_t$$

olarak düzeltilmiş ve regresyon analizi ile Breusch-Gofrey (LM) testi tekrarlanmıştır.

Yapılan Breusch-Gofrey (LM) testi sonucunda birinci modelde var olan oto korelasyon sorununu ortadan kaldırılmıştır ($p>0,05$).

Tablo-2: Turizm Geliri Çoklu Doğrusal Regresyon Modeli Çıktısı (Otokorelasyon ve Değişen Varyans Düzeltilmiş)

Bağımsız Değişkenler	Katsayı	T-istatistik	Olasılık
LN _Y	0.092636	0.695231	0.4886
LN _P	-0.148995	-1.577618	0.1179
KRIZ	0.086706	1.856181	0.0664
VOL	-0.641519	-2.419004	0.0174
C	5.582924	6.333228	0.0000
AR(1)	0.674393	11.740279	0.0000
AR(11)	0.323009	3.742985	0.0003
AR(12)	-0.155920	-1.670337	0.0981
R-kare	0.867030	F-istatistik (Olasılık)	0.000000
F-istatistik	89.42366	Durbin-Watson istatistik	2.013328
Breusch-Godfrey Ardışık Bağımlılık LM Test:			
F-statistic	1.136342	Prob. F(12,84)	0.3428
Obs*R-squared	14.52490	Prob. Chi-Square(12)	0.2685

Elde edilen yeni modelde regresyonun bütününün anlamlılık sınaması olan F testi sonucuna ($F= 89,42366$, $p<0,05$) göre bütün katsayıların sıfıra eşit olduğu H_0 hipotezi reddedilmektedir. Modelden elde edilen sonuçlardan döviz kuru oynaklığı değişkeninin katsayısı %5 anlamlılık düzeyinde ve Ekonomik kriz değişkeninin katsayısı %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Diğer değişkenler olan Reel dış gelir ve Turizm fiyat endeksi değişkenlerinin katsayıları beklentilere uygun olarak elde edilmesine rağmen bu katsayılar istatistiksel olarak anlamlı değildir. Elde edilen bu sonuç doğrultusunda 2008 Global Ekonomik Krizi'nin Türkiye'nin turizm gelirleri üzerinde pozitif, EURO/TL döviz kuru oynaklığının ise negatif etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda elde edilen regresyon modeli matematiksel olarak aşağıdaki gibi ifade edilebilir.

$$\ln TG_t = 5.582924 + 0.092636 (\ln Y_t) - 0.148995 (\ln P_t) + 0.086706 (K) - 0.641519 (V_t) + 0.674393 AR(1) + 0.323009 AR(11) + -0.155920 AR(12) + \varepsilon_t$$

Bu sonuçlara göre EURO/TL döviz kuru oynaklığındaki %1'lik artışın Türkiye'nin Turizm Gelirlerinin %0,64 oranında azalmasına neden olduğu söylenebilir. Ayrıca global krizin Türkiye'nin aylık Turizm gelirleri üzerinde %0,086 oranında artışa neden olduğu görülmektedir.

4. Sonuç

Bu çalışmada Reel dış gelirin, Turizm Nispi fiyatlarının, 2008 Global Ekonomik Krizi'nin ve döviz kuru oynaklığının Türkiye'nin turizm gelirlerine etkisi 2002:01 ile 2011:12 aralığındaki dönemde aylık veriler kullanılarak çoklu doğrusal regresyon metodu ile incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda Türkiye'nin turizm gelirleri ile döviz kuru oynaklığı arasında negatif bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir. Global ekonomik krizin ise Türkiye'nin turizm gelirleri üzerinde pozitif etkiye sahip olduğu gözlemlenmiştir. Reel dış gelir ve Turizm nispi fiyatları değişkenlerinin katsayıları beklentilere uygun olmasına karşın bu katsayılar istatistiksel olarak anlamlı bulunmamışlardır.

Döviz kuru oynaklığının Türkiye'nin Turizm gelirleri üzerinde negatif etkiye sahip olması, Turistik mal ve hizmet üreticilerinin fiyatlandırma yaparken döviz kuru oynaklığındaki artışı gelecekteki gelirleri ve karları için risk olarak görerek fiyatlara risk primi eklemeleri ile açıklanabilir. Firmaların fiyatları arttırması ürünün talep esnekliğinin yüksek olması durumunda toplam gelirin azalmasına neden olacaktır.

Global ekonomik kriz ise yine kriz sonucunda turizm talebinin düşeceği düşünen turistik mal ve hizmet sağlayıcıların gelir ve karlarının azalmasını önlemek ve kapasitelerinin boş kalmasını engellemek amacı ile fiyatlarını düşürmeleri ile açıklanabilir. Bunun sonucunda ise talep esnekliğinin yüksek olması ile fiyattaki düşüş toplam gelirin artmasına neden olacaktır.

5. Kaynakça

- Adjasi, Charles K.D.: (2009), "Macroeconomic uncertainty and conditional stock-price volatility in frontier African markets: Evidence from Ghana", *The Journal of Risk Finance*, Vol. 10 Iss: 4 pp. 333 – 349.
- Aktaş, Cengiz (2005), "Türkiye'nin Turizm Gelirini Etkileyen Değişkenler İçin En Uygun Regresyon Denklemine Belirlenmesi, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*", 6 (2) 2005, 163-174.
- Alalaya, M. M. (2010), "Short and Long Terms through Co Integration and Garch Models Applied to Jordan Tourism Income: (1976-2008)", *European Journal of Economics, Finance and Administrative Sciences*, Issue 19, pp.134-145.
- Chang, Chia-Lin and McAleer, Michael (2012), "Aggregation, Heterogeneous Autoregression and Volatility of Daily International Tourist Arrivals and Exchange Rates", *The Japanese Economic Review*, Vol. 63, No. 3, September 2012.
- Eilat, Yair and Einav, Liran (2004), "Determinants of International Tourism: A Three-Dimensional Panel Data Analysis", *Applied Economics*, 36, pp. 1315-1327.
- Giannellis, Nikolaos, Athanasios P. Papadopoulos: "What causes exchange rate volatility? Evidence from selected EMU members and candidates for EMU membership countries", *Journal of International Money and Finance*, Vol.30, 2011, pp. 39-61.
- Greenwood, C. (2007), "How do currency exchange rates influence the price of holidays?" *Journal of Revenue and Pricing Management*, Vol. 6 (4), pp.272-273.

- Hamadeh, Mohamad and Khoueiri Roy (2012), "Estimating the Demand for Tourism in Lebanon", *International Journal of Business and Economics Perspectives* Volume 7, Number 1, Spring 2012, pp.117-126.
- Kadir, N. ve Karim, MZA (2009), "Demand for Tourism in Malaysia by UK and US Tourists: A Cointegration and Error Correction Model Approach", In A Matias et al. (eds.), *Advances in Tourism Economics*, Physica-Verlag, Heidelberg, pp. 51-69
- Ledesma, F. and Gallego, M.S. (2007), "On the impact of exchange rate regimes on tourism", *Asociación Española de Economía y Finanzas Internacionales Working Papers*, 07-07, December.
- Phakdisoth, L. and Kim, D. (2007), "The Determinants of Inbound Tourism in Laos", *Asean Economic Bulletin*, Vol. 24, No. 2, pp. 225-237.
- Tarı, Recep: *Ekonometri*, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, 2010.
- Uguz, Sabriye Çelik ve Topbaş, Ferhat (2011), "Döviz Kuru Oynaklığı Turizm Talebi ilişkisi: 1990-2010 Türkiye Örneği", *EconAnadolu 2011: Anadolu International Conference in Economics II*, June 15-17, 2011, Eskisehir, Turkey.
- Webber, Anthony G. (2001), Exchange Rate Volatility and Cointegration in Tourism Demand, *Journal of Travel Research*, 39 (4), pp.398-405.
http://www.tuik.gov.tr/AltKategori.do?ust_id=14
<http://elibrary-data.imf.org.gate.lib.buffalo.edu/>